

Motion till riksdagen

1989/90:U642

av Pär Granstedt m.fl. (c)

Mänskliga rättigheter

Få årtionden har inneburit så stora förändringar i världen som 1980-talet. De ekonomiska klyftorna mellan u- och i-länder har vidgats. Den s.k. skuldfäl- lan har slagit igen med full kraft för många av de fattigaste länderna i vär- lden. Fattigdom och svält är det liv som världen erbjuder varannan människa på jorden.

Förtrycket av människor är utbrett. Övergreppen mot enskilda människor och kränkandet av deras rätt till skydd för liv och egendom liksom kränk- ningar av grundläggande mänskliga friheter är omfattande i många länder. Trots detta ger utvecklingen under de sista åren av 1980-talet anledning till en försiktig optimism.

År 1989 har varit händelserikt. Diktaturen i Chile har fallit. Landet har påbörjat en demokratisering, allmänna val har genomförts och landet har idag en statschef som är utsedd av folket. I Namibia fortgår arbetet under FN:s överinseende för att ge landet självständighet och demokrati. Trots de svårigheter som den sydafrikanska infiltrationen tidigare skapat i landet ge- nomfördes demokratiska val i Namibia under november månad 1989.

Under året har ett antal regionala konflikter avklingat. Sovjetunionens ut- tåg ur Afghanistan har skapat en viss öppning till en lösning av landets in- terna problem. Vietnams ockupation av Kambodja har avvecklats. Även om läget i Kambodja idag förefaller instabilt med risker för en återgång i det förtryck, som de röda khmererna tidigare utsatt landet för finns också möj- ligheter till en fredlig utveckling till båtnad för det kambodjanska folket.

I Afrika har den långvariga konflikten i Etiopien kommit in i ett nytt skede. Den etiopiska regeringen har förklarat sig beredd att föra diskussio- ner med befrielseströmmarna. Det finns samtidigt oroande tecken som tyder på att den etiopiska regeringen förbereder en ny offensiv.

Intresset för de mänskliga rättigheterna har på senare tid koncentrerats till utvecklingen i Östeuropa. Den process, som initierats av president Gorbat- jov, för en politisk och ekonomisk reformering av de kommunistiska diktatu- rerna i Östeuropa kulminerade under hösten. Den politiska bilden i Öst- europa förändrades dramatisk dag för dag under ett antal veckor.

I Polen har kommunisterna försatts i minoritet. Tjeckoslovakien har en president med starkt folkligt stöd. Under våren 1990 planeras allmänna val med deltagande av flera partier i DDR, Tjeckoslovakien, Bulgarien och Ungern. Under julhelgen störtades slutligen den despotiske diktatorn i Ru-

mänien. Även utvecklingen i Sovjetunionen inger förhoppningar. Kommunistpartiet har dock fortfarande en klart dominerande ställning och verkar i dagsläget inte vara berett att införa flerpartisystem i landet. I flera delrepubliker planeras dock allmänna val med flera politiska grupperingar.

Trots den instabilitet som idag råder i dessa länder har de nya regimerna vidtagit åtgärder som i väsentliga avseenden ger de östeuropeiska folken vidgade rättigheter inom en rad områden. Dit hör rätten att bilda politiska partier. Censuren har avskaffats och yttrandefrihet är införd i flertalet stater. Detsamma gäller religionsfriheten. Berlinmuren har raserats. De östeuropeiska folken har idag möjligheter att resa fritt på ett sätt som varit otänkbart tidigare. I flera stater har de nya regeringarna en klart uttalad vilja att skapa förutsättningar för att garantera olika etniska minoriteter rätt att utöva sin kultur, religion m.m. Centerpartiet har i motion Ett öppet Europa lämnat förslag till särskilda insatser för att underlätta utvecklingen i Östeuropa

Det är nu mer än fyrtio år sedan FN:s medlemsstater antog de allmänna förklaringarna om de mänskliga rättigheterna. Dessa har konkretiserats bl.a. i 1966 års konventioner om de mänskliga rättigheterna och om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

Dessa konventioner utgör basen i FN:s arbete för att främja de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna.

Trots ett omfattande arbete från FN:s och andra internationella instansers sida liksom insatser från många enskilda länder är förtrycket av människor och kränkningar av enskildas fri- och rättigheter fortfarande omfattande. Fortfarande spärras människor in efter summariska rättegångar, fortfarande kidnappas och mördas människor med tyst medgivande från landets regering, fortfarande torteras vuxna och barn i många länder, fortfarande är dödsstraff en lagfäst sanktion i mer än 120 av världens länder.

Det faktum att förtrycket av enskilda människor lättat i några länder innebär det inte att intensiteten i arbetet för att värna de mänskliga fri- och rättigheterna får avta. Istället bör insatserna för att slå vakt om människors rättigheter intensifieras. Under åren har de svenska representanterna i olika multilaterala instanser lagt förslag till förstärkningar av de mänskliga rättigheterna. I flera fall har förslagen accepterats. Inte sällan har dock en majoritet tillbakavisat dessa. Det nya mer demokratiska läge som råder i världen, med avspänning mellan stormakterna och en demokratiseringsprocess bl.a. i Östeuropa, ger dock nya möjligheter som måste tas tillvara.

Demokratisk utveckling

Den demokratiska styrelseformen är befast i Norden. De nordiska länderna har en lång demokratisk tradition. Vi har både rätt och skyldighet att föra demokratins idéer vidare och informera om dess praktiska utformning i vårt land.

Den ekonomiska och sociala situationen i många u-länder försvårar ofta ett förverkligande av ett demokratiskt styrelseskick i västerländsk mening. Det är vår skyldighet att understödja deras demokratisk utvecklingsprocess. Vad som eftersträvas är ett styrelseskick som tillåter åsiktsfrihet, yttrandefrihet, föreningsfrihet med rätt att bilda politiska partier och ett rättsväsende

som garanterar människorna likhet inför lagen samt skyddar mot övergrepp och ger möjligheter till utveckling även inom andra områden.

Sverige bör därför aktualisera skyddet av de mänskliga fri- och rättigheterna i multilaterala fora och i kontakter med de länder som är mottagare av svenskt bistånd.

Främjandet av en demokratisk utveckling är ett av de grundläggande målen för svenskt biståndssamarbete. När det gäller demokratis utveckling i biståndsländerna är det därför angeläget att pröva i vilken utsträckning det svenska biståndet medverkar till en demokratisk utveckling i mottagarländerna. Få u-länder är demokratier i västerländsk mening. I flera av de svenska biståndsländerna undertrycks också de grundläggande mänskliga rättigheterna.

FN:s arbete för att stärka de mänskliga rättigheterna

Centerpartiet anser att Sverige i samarbete med de övriga nordiska länderna bör ta initiativ till ett FN-universitet för demokrati och mänskliga rättigheter. Universitetets syfte skall vara att samla och sprida kunskap om hur fria val kan genomföras, hur ett demokratiskt styrelseskick kan byggas upp och hur skydd för de mänskliga fri- och rättigheterna kan stärkas.

Flertalet brott mot de mänskliga rättigheterna sker i länder med totalitära regimer. Skyddet för enskilda gentemot övergrepp från samhällets sida är svagast i dessa länder.

Ett särskilt universitet under FN:s beskydd skulle kunna lämna ett verkningfullt stöd till demokratiska organisationer i diktatorländer och aktivt bidra i arbetet med att skapa demokratiska styrelseformer i dessa. Den senaste tidens snabba utveckling i demokratisk riktning understryker ytterligare vikten av att ett sådant universitet inrättas.

I arbetet med att värna de mänskliga rättigheterna och att verka för demokrati är den internationella opinionen en viktig påtryckningsfaktor. Kontakterna mellan olika länder och folk är idag intensiva. Internationaliseringen av massmedia är en bidragande orsak till detta. Ett FN-universitet så som vi skisserat ovan skulle också kunna vara en viktig informationsförmedlare mellan olika länder och folk när det gäller demokratifrågor och frågor som rör mänskliga rättigheter i vid mening.

Centerpartiet har föreslagit att Sverige tar initiativ till inrättande av en särskild kommissarie för mänskliga rättigheter. Utrikesutskottet har vid behandlingen av detta förslag uttalat sitt stöd för behovet av en sådan kontrollfunktion men konstaterat att stödet för denna saknas i FN:s generalförsamling. Hittills har ett antal u-länder och öststater motsatt sig förslaget med motiveringen att en FN-kommissarie för de mänskliga rättigheterna kan komma att öka riskerna för otillbörlig inblandning i länders inre angelägenheter.

Situationen har nu förändrats. Föregående år anslöt sig Ungern till konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Andra öststater har förklarat sin avsikt att ansluta sig. Det tycks nu finnas ett aktivt intresse från ledningarna i öststaterna att arbeta för att stärka och skydda de mänskliga rättigheterna. I det nya läge som råder är det viktigt att åter aktualisera frå-

gan om ökade insatser för att garantera dessa rättigheter. Vi upprepar därför vårt krav om initiativ för inrättande av en FN-kommissarie för de mänskliga rättigheterna.

Åtgärder som syftar till att kartlägga de faktiska förhållandet när det gäller skydd för fri- och rättigheter i enskilda länder måste stödjas. Amnesty International har idag en viktig funktion när det gäller att sprida information om var förtryck i olika former förekommer. En FN-kommissarie för de mänskliga rättigheterna skulle kunna göra värdefulla insatser för att bevaka att rättigheterna efterlevs.

Tortyr

Tortyr är en av de grövsta kränkningarna av den personliga integriteten. Tortyr förekommer i många länder och används ofta systematiskt. Inte sällan torteras människor av s.k. dödspatruller som inte erkänns officiellt men som har ett dolt stöd från regeringarna.

1984 antogs FN:s konvention mot tortyr och annan grym omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Vid utgången av år 1988 hade endast 39 stater anslutit sig till konventionen varav 15 ger kommittén mot tortyr rätt att ta upp även enskilda klagomål om brott mot konventionen. Antalet stater som erkänner konventionen ökar dock sakta.

Även i Europa förekommer tortyr eller annan omänsklig behandling av människor. Av Amnesty Internationals rapport "Turkey, Torture and unfair trial of political prisoners, case studies between august 1988 and august 1989", framgår att varje människa som fängslas misstänkt för politiska brott är i fara för att torteras trots att Turkiet 1988 undertecknade såväl FN-konventionen som den europeiska konventionen mot tortyr. Den bevisning som Amnesty presenterar tycks enligt vår uppfattning vara väl underbyggd. Det finns därför nu skäl att anmäla Turkiet till FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna och där begära att kommissionen utser en särskild rapportör för att övervaka efterlevnaden av de internationella åtaganden som Turkiet ingått.

Tillsammans med de övriga nordiska länderna tog Sverige initiativ till bildande av FN:s fond till hjälp för tortyroffer. Fondens verksamhet, som finansieras enbart med frivilliga bidrag, inriktas mot att stödja särskilda projekt och organisationer som arbetar mot tortyr i länder där detta förekommer. Fondens arbete är värdefullt. Det är viktigt att Sverige även framöver ger fonden ett omfattande stöd.

Dödsstraff

Enligt Amnesty International avrättades människor i ett trettiotal länder under år 1988. Mer än 120 länder har kvar dödsstraff för vissa brott. Även i Europa finns det länder som har dödsstraff som en sanktion i fredstid.

Sverige måste med kraft driva kravet på dödsstraffets avskaffande. Dödsstraffet utgör den allra allvarligaste kränkningen av en enskild människas personliga integritet. Alla möjligheter att verka för att avskaffa dödsstraffet måste därför prövas. Sverige bör därför åter aktualisera frågan i Europarådet, i ESK-förhandlingarna i Wien samt i FN.

Länderna i Södra Afrika är drabbade av ett dubbelt förtryck. Befolkningen i randstaterna är offer för det politiska förtryck som Sydafrika i kraft av sin ekonomiska överlägsenhet utövar i området. Dessutom lider människorna under ett ekonomiskt förtryck som innebär svält och svår fattigdom. Ofta ger Sydafrika ett direkt stöd i form av militär utbildning och stridsmateriel till olika terrorgrupper vars verksamhet syftar till att skrämja civilbefolkningen till undergivenhet och tystnad. Övergripenheten mot befolkningen tar sig ofta groteska uttryck och drabbar urskilningslöst män, kvinnor och barn, gammal som ung. Sydafrikas destabiliseringspolitik syftar till att slå vakt om de beroendeförhållanden som råder och samtidigt förhindra en positiv utveckling i länderna.

Zambia och Zimbabwe, Mocambique, Lesotho, Angola och Namibia är de länder som främst drabbats av det sydafrikanska internationella förtrycket. Dessa länder hör även till den grupp nationer som med full kraft drabbats av skuldfällan.

Situationen i Sydafrika är oförändrad. Den svarta delen av befolkningen, dvs den överväldigande majoriteten i landet, förtrycks av en liten vit minoritet. Apartheidpolitiken är alltjämt ledstjärna för den officiella politiken hos den vita minoritetsregeringen i Sydafrika. Trots det skifte på presidentposten som skett under år 1989 finns det för närvarande inga tecken som tyder på en reell förändring. President De Klerk har uttalat att positiva förändringar ska genomföras för de svarta. Trots detta har inga avgörande steg tagits. Människor fängslas fortfarande utan rättegång eller sätts i husarrest. De restriktioner som under lång tid omfattar ett stort antal politiska och fackliga organisationer har inte förändrats.

Länderna i Södra Afrika har potential att utvecklas i ekonomiska avseenden. En sådan utveckling i fred till ökat välbefinnande skulle naturligtvis hota det sydafrikanska apartheidsystemet och därmed den nuvarande maktstrukturens regionala dominans i Södra Afrika.

Sydafrika tvingades ge upp sitt tidigare starka motstånd mot ett självständigt Namibia och ett allmänt demokratiskt val kunde genomföras i november. Detta krävde dock ett aktivt och omfattande engagemang från FN: sida. Sverige har engagerat sig i denna process dels genom att ställa svensk polis till FN:s förfogande dels genom att svenska observatörer övervakade genomförandet av valet. Erfarenheterna från detta arbete är viktiga att ta tillvara för framtiden. Möjligheterna till en fortsatt demokratisk utveckling i landet är dock beroende av ett fortsatt FN-arbete den närmaste tiden. Även när ett demokratiskt Namibia stabiliserats kommer landet att vara beroende av internationellt stöd ekonomiskt men framför allt politiskt.

Sverige har infört en handelsbojkott mot Sydafrika liksom ett förbud för svenska företag att investera och reinvestera i företagande där. Enligt centerpartiets uppfattning råder det en bred enighet hos allmänheten om det berättigade i den beslutade bojkotten. Tilltron till den svenska sydafrikapolitiken är beroende av att lagstiftningen kan kontrolleras på ett tillfredsställande sätt. Under de senaste åren har det vid flera tillfällen funnits misstankar om att sydafrikanska varor vidareexporteras till Sverige från andra länder.

Regeringen har avviserat en proposition med förslag om skärpning av investeringsförbudet i Sydafrika och Namibia under våren. Vi avstår därför från att nu presentera förslag till ändringar i denna lag.

Mot. 1989/90
U642

Kurderna

Den kurdiska befolkningen för en enviss och delvis bortglömd kamp för ett fritt Kurdistan. Det kurdiska folket, som beräknas omfatta ca 20 milj. människor, lever idag i huvudsak i Iran, Irak och Turkiet. Ett mindre antal kurder bor i Libanon, Syrien och Sovjetunionen.

Förtrycket mot kurderna i Iran, Irak och Turkiet är omfattande. I Turkiet erkänns inte det kurdiska folkets rätt till sitt eget språk eller till sin kultur.

Kurdistan var ett slagfält i kriget mellan Irak och Iran. De civila offren bland den kurdiska befolkningen i kriget är omfattande. I Irak förföljs kurderna i omfattande repressalieaktioner som straff för att kurderna inte deltog i kriget mot Iran. Iraks användning av kemiska vapen mot den kurdiska minoriteten har med rätta fördömts kraftigt av en enig internationell opinion. Av hittills obekräftade uppgifter framgår att även Turkiet misstänks för att ha använt kemiska medel för att skada kurderna men framförallt för att ödelägga kurdiska områden. Dessa uppgifter måste nog undersökas.

Kurderna måste i likhet med andra folk få rätt till självbestämmande över sina egna kulturella och sociala förhållanden inom folkrättens ram.

Irans, Iraks och Turkiets behandling av kurderna bör bli föremål för granskning. "Särskilda situationer som förefaller uppvisa ett sammanhängande mönster av grova och tillförlitligt styrkta kränkningar av mänskliga rättigheter" kan behandlas av FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna efter granskning enligt resolution 1503. Enligt centerpartiets uppfattning är kränkningarna av kurdernas rättigheter nu så omfattande att de bör prövas av kommissionen.

Afghanistan

Den 14 april 1989 undertecknade Sovjetunionens, USA:s och Afghanistans regeringar en överenskommelse om ett slut på kriget i Afghanistan. Sovjetunionen förband sig att dra tillbaka alla sina trupper från afghanskt område senast i februari 1989. Den sovjetiska ockupationen av Afghanistan skulle därmed vara avslutat. Afghanistans officiella regering erhåller dock fortfarande ett massivt stöd i form av krigsmateriel och rådgivning från Sovjet.

Fredsöverenskommelsen undertecknades dock inte av de beväpnade afghanska motståndsstyrkorna, Mujahedin.

Under år 1989 har skyddet för de mänskliga rättigheterna förbättrats något. Antalet samvetsfångar har minskat. Fortfarande rapporteras fall om tortyr och misshandel av fångar men i mindre omfattning än tidigare.

I Afghanistan råder inbördeskrig. Landets regering kontrollerar de större städerna medan motståndsrörelsen har tagit kontroll över landsbygden där en stor del av befolkningen lever. Det är dock allvarligt att den enighet som motståndsrörelsen tidigare uppvisat nu tycks vara på väg att upphöra. De inre stridigheterna försvårar ytterligare en varaktig fredslösning i Afghanistan.

Fortfarande lider civilbefolkningen svårt av krigets verkningar. Stora områden i landet är sönderbombade. Vissa delar är minerade. Sovjetunionen bör erlægga skadestånd för de skador de förorsakat det afghanska folket. Hur detta "krigsskadestånd" slutligt skall regleras bör avgöras när landet fått fred och en folkligt förankrad regering. Sverige bör i sina kontakter med Sovjetunionen påtala vikten av att Sovjet aktivt deltar i minröjningsarbetet.

FN har deklarerat en beredskap för att bistå landet med massiva hjälpsatser. I framtiden bör FN:s insats kunna bidra till att skapa fredliga förhållanden i landet. I andra områden har FN:s konfliktlösnings förmåga haft stora framgångar. Möjligheterna att under FN:s överinseende planera för en folkomröstning i Afghanistan måste prövas.

Det massiva sovjetiska stödet till regeringsstyrkor motsvaras av bl.a. ett amerikanskt och pakistanskt stöd till den beväpnade motståndsrörelsen. Stormakternas inblandning i interna afghanska förhållanden är idag dominerande. Det afghanska folket måste nu få möjligheter att självt avgöra sin framtid. Det kan ske först när stormakterna har upphört med sina vapenleveranser och fria val genomförts.

Västsahara

Kriget i Västsahara har nu pågått i 14 år. Befrielseströrelsen Polisario kämpar mot marockanska invasionstrupper för oberoende och självbestämmande. En stor del av befolkningen har tvingats till ett liv i flyktingläger.

I de ockuperade delarna av Västsahara fortsätter lidandet för det sahariska folket. Övergripping och kränkningar av de mänskliga rättigheterna sker dagligen. 800 namngivna civila saharier har försvunnit sedan krigets början. Tusentals sahariska ungdomar har deporterats till Marocko där de utsätts för repatrieringsförsök.

Det finns starka skäl för Sverige att agera i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna i Genève och föreslå att en undersökningskommission skall sändas till området för att undersöka anmälningarna om brott mot de mänskliga rättigheterna.

I januari 1989 träffades företrädare för den marockanska regeringen och Polisario för första gången i direkta samtal. Syftet med samtalet var att finna former för att kunna genomföra en folkomröstning i enlighet med FN:s fredsplan. En sådan folkomröstning borde bli avgörande för Västsharas framtida status. Det är därför viktigt att de direkta samtalen snarast återupptages. Sverige bör ta upp frågan i sina bilaterala kontakter med parterna.

Palestinierna

Sedan det palestinska motståndet i av Israel kontrollerade områden, den s.k. intifadan, organiserades 1988 har nära 600 palestinier dödats. 130 av dem var under 16 år. Fram till september 1989 hade 117 personer dödats av plastkolor, åtskilliga andra av gummikolor eller s.k. "Marbels", dvs. gummikädda metallkolor.

Amnesty International har i en "News release" av den 3 januari 1990 rapporterat om allvarliga kränkningar av det palestinska folket av soldater i Israels armé. Amnesty anför bl.a. att ett alarmerande stort antal av de dödade

inte verkade ha varit involverade i livshotande eller våldsamma aktiviteter. Israel anklagas därutöver för att ha förhindrat medicinsk hjälp till de sårade. Israel bryter därmed mot Genèvekonventionens stadganden om hur befolkningen i ett ockuperat område ska behandlas.

Enligt vissa tidningsuppgifter pläderar Israels vice premiärminister Shimon Peres för en omfattande invandring till de ockuperade områdena, Västbanken och Gazaremsan, för att kunna erbjuda de väntande 300 000 immigranterna från Sovjetunionen bosättning.

Uttalandet har kritiserats starkt även från USA, som nu engagerat sig för att lösa Palestinakonflikten. Även Sverige har försökt medverka till att en fredsprocess kommer igång.

Israels undertryckande av palestinierna är ett brott mot de mänskliga fri- och rättigheterna och mot freden. En uppgörelse är nödvändig och måste innebära att det palestinska folket ges rätt att upprätta en egen stat. Israel måste å sin sida få rätt att leva inom säkra och erkända gränser. I de förhandlingar som måste föregå en fredsavgörelse ska båda parter i konflikten delta. Det innebär att det palestinska folket självt ska få utse sina representanter i fredsöverläggningarna.

Palestinierna måste också få möjligheter att utveckla sin handel och garanteras självförsörjning. En utveckling av handelskontakter mellan palestinierna och Sverige är därför angelägen. Detta skulle också utgöra ett stöd för de krafter i Israel som önskar fred.

Etiopien och befrielseströrelserna

Efter nära trettio års krig finns det nu tecken som tyder på en möjlig fredlig lösning av konflikten mellan den etiopiska regeringen och befrielseströrelserna. I november 1989 enades företrädare för Mengisturegimen och företrädare för frihetsströrelserna om att uppta förhandlingar i början av 1990. Förhoppningar om en lösning av den långvariga konflikten är stora.

Det eritreanska folket lider svårt av kriget och av svår hungersnöd beroende på den långvariga torkan i området. Innevarande vinter beräknas nära 4,5 milj. eritreaner komma att svälta om inte omfattande livsmedelsändringar når fram. Även i de etiopiska provinserna Tigray och Wollo är försörjningssituationen akut. För varje dag ökar hoten om en ny gigantisk svältkatastrof i provinserna. Biståndsorganisationerna varnar för att katastrofen kan bli av minst samma omfattning som 1984-1985 som då krävde 500 000 - 1 000 000 dödsoffer.

Mengisturegimen har hittills vägrat hjälpsändningarna tillträde till de områden som motståndsrörelsen kontrollerar. För att lindra hungersnöden har Sovjetunionen och USA föreslagit att en fredad korridor upprättas genom norra Etiopien. Förslaget får också stöd från EG och innebär att FN upprättar ett antal centraler för matdistribution ute i svältområdena.

Det var genom FN-insatser som den ursprungliga unionen mellan Etiopien och Eritrea bildades. FN har därför ett särskilt ansvar för landets öde. Etiopiens annektering av Eritrea överensstämmer inte med FN:s intentioner. Situationen kan i viss mån jämföras med Sydafrikas annektering av Namibia.

Amnesty International har rapporter om att mer än 1 400 människor avrättades under år 1989. Avrättningarna i Iran utgör en dominerande del av de verkställda dödsstraffen i världen förra året. Samtidigt har rättegångsförfarandet förändrats. Rättegångarna utförs i omedelbar anslutning till att den brottsmisstänkte grips. Domen ska verkställas omgående. Principen är att endast några dagar ska passera mellan brottsstillfället och avrättningen.

Rättegångsförfarandet tillåter inte den anklagade att kalla vittnen eller att företrädas av ett ombud. Rättsosäkerheten är därför stor.

Det politiska förtrycket är omfattande. Obekräftade uppgifter anger att tusentals människor är politiska fångar. För att utöva påtryckningar på dem som misstänks för politiska brott har de iranska myndigheterna tagit de misstänkta anhöriga som gisslan och fängslat även dem.

Kränkningarna av de grundläggande friheterna som yttrandefrihet, religionsfrihet och demonstrationsfrihet är omfattande.

Sverige bör påtala de omfattande brotten mot de mänskliga fri- och rättigheterna i multilaterala instanser och vid bilaterala kontakter.

Irak

Även i Irak förekommer ett stort antal avrättningar årligen både för politiska brott och andra brott. I strid mot de internationella konventioner som Irak ratificerat avrättas även ungdomar under 18 år. Det förekommer även att lagar som föreskriver dödsstraff tillämpas retroaktivt. Många politiska fångar avrättas utan någon rättegång alls.

Tortyr av fångar är vanlig. Detta framgår inte minst av de spår av tortyr på kroppar som återbördas till de anhöriga efter avrättning.

I februari 1989 publicerade Amnesty International en rapport " Barn i Irak ". Av rapporten framgår att framförallt kurdiska barn och barn till shiamuslimska familjer misshandlas och torteras i syfte att tvinga fram uppgifter om föräldrarnas politiska aktiviteter. Barn har dömts till döden och avrättats.

Förtrycket mot de mänskliga fri- och rättigheterna är omfattande i Irak.

Sverige bör aktualisera frågan om att utse en särskild rapportör för granskning av anmälda brott mot de mänskliga fri- och rättigheterna i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna.

Kina

Från slutet av 1970-talet och fram till år 1989 lättade förtrycket av det kinesiska folket. Landets ledare orienterade sig mot en mer marknadsinriktad ekonomi. Det kinesiska folket fick större frihet.

Den positiva utvecklingen avbröts brutalt den 3 juni 1989 då den kinesiska armén gick till angrepp mot studenter som demonstrerade på Himmelska Fridens torg. Ett tusental människor dödades. I hela Kina fängslades 120 000 personer. Ett stort antal har sedermera dömts till döden i summariska rättegångar och avrättats för statsfientlig verksamhet. Avrättningarna har varit såväl offentliga som hemliga. Ett stort antal fängslade hålls "inkom-

munikado" och vägras kontakter med anhöriga. Rapporter om tortyr och misshandel av de fängslade har förekommit. Studenternas brott var att de krävde demokratiska reformer.

Utvecklingen i Kina under hösten har präglats av regression. Tendenserna till ökad frihet för befolkningen, i form av vidgade kontakter mellan Kina och den övriga världen, har avbrutits. Den kinesiska ledarna försöker återigen isolera Kinas folk från omvärlden.

Brevcensur har blivit vanligare liksom telefonavlyssning. Censuren har förstärkts vilket medfört att ett stort antal verk av kinesiska och utländska författare förbjudits.

Tibet

Samma brutalitet som demonstranterna på Himmelska Fridens torg i Peking utsattes för drabbas demonstranter i Tibet. Trots att landet numer öppnats för besökare från omvärlden är dock förhållandena i Tibet okända för en bredare allmänhet.

1950 besatte kinesiska styrkor Tibet och tvingade den dåvarande Dalai Lama att erkänna Kinas överhöghet över landet. I gengäld lovade Kina att respektera det tibetanska folkets religion och kultur. Redan efter några få år inleddes dock en period av ökande förtryck av tibetanerna. Under 1960- och 1970-talen utarmades landet av den kinesiska regeringen. Av Tibets ursprungliga befolkning om 6 milj människor har 1.2 miljoner dött i våldshandlingar som riktats mot folket från den kinesiska överhögheten. Kina har också stationerat ca 500 000 soldater i landet.

Enligt rapporter från Amnesty International och Asia Watch fängslas, torteras och avrättas tibetaner för att de utövar sin religion eller uttrycker sin politiska åsikt.

Tibet har en historisk tradition som präglas av fred. Motståndet mot den kinesiska annekteringen har därför förts med icke-våldsmetoder. Sverige bör verka för ett starkt skydd för de mänskliga rättigheterna samt en ökad självständighet för Tibets folk. En lösning med utgångspunkt i Dalai lamas fredsplan bör eftersträvas.

Barnen

Barnen är de som drabbas hårdast av svält och fattigdom, av krig och förtryck. Under 1980-talet har barnens situation i tredje världen försvårats. Spädbarnsdödligheten har åter stigit i de fattigaste länderna. Allt fler barn växer upp under sådana förhållanden att de kommer att skadas för livet. Undernäring under uppväxtåren leder till att barnets fysiska och mentala kapacitet påverkas negativt.

I många länder utnyttjas barn som arbetskraft från låg ålder. Fattiga föräldrar lurar eller tvingas att sälja sina barn till personer som utnyttjar dem som billig arbetskraft eller säljer dem till barnprostitution.

De största förlorarna i världens krig är barnen. De berövas inte bara sin rätt till en lugn uppväxt. Barn i krig drabbas av ångest, sorg och depressioner. Barn skiljs från sina föräldrar och syskon. Barn rövas bort som soldater. I Iran har tusentals barn antagits som "martyrer" och dödat.

Den 20 november 1989 antog FN:s generalförsamling efter tio års förarbete en konvention om barnens rättigheter, Barnkonventionen. Enigheten om konventionen har varit stor på de flesta punkter.

Beslutet om Barnkonventionen är ett stort framsteg i arbetet med att skydda och stärka de mänskliga fri- och rättigheterna. Genom barnkonventionen kommer för första gången barnens behov och rättigheter att sättas i fokus.

Regeringen har aviserat en proposition till vårriksdagen med förslag att riksdagen ska besluta ratificera barnkonventionen. Enligt centerpartiets mening är det angeläget att Sverige snarast antar konventionen och att vi därefter arbetar för att anslutningen till den blir så stor som möjligt. När det gäller frågor om uppföljning av konventionstexterna liksom frågor om det fortsatta arbetet för att stärka barnens situation i vårt land och på andra håll återkommer vi med förslag i anslutning till den aviserade propositionen.

Handikappade

I tredje världen är de handikappade en utsatt grupp. Troligtvis handlar det om 300 milj. människor varav omkring hälften är barn. Funktionsnedsättningar och handikapp slår särskilt hårt mot människor i u-länder, vars knappa resurser måste koncentreras till att ge innevånarna en rimlig levnadsstandard. I många länder gömmer man eller glömmar de handikappade.

Sverige måste verka för att FN:s strategi för handikappade ges en hög prioritet.

Hemställan

Med hänvisning till vad som anförs i motionen hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om demokratimålets betydelse för den svenska biståndspolitiken,
2. att riksdagen hos regeringen begär initiativ till inrättande av ett FN-universitet för demokratifrågor och mänskliga fri- och rättigheter,
3. att riksdagen hos regeringen begär ett sådant initiativ till inrättande av en FN-kommissarie för de mänskliga rättigheterna som motionen förordar,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om svenska insatser mot tortyr,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om svenskt stöd till FN-fonden för tortyrens offer,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om vikten av fortsatta svenska ansträngningar för att avskaffa dödsstraffet,
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om svenskt stöd till FN:s arbete i Namibia och om svenskt stöd till demokratiseringsprocessen i landet,
8. att riksdagen hos regeringen begär att de svenska representanterna i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna får i uppdrag

att väcka frågan om kränkningar av de mänskliga fri- och rättigheterna av kurderna i Turkiet, Iran och Irak,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om svenskt agerande i bilaterala kontakter när det gäller Sovjetunionens deltagande i minröjningsarbetet i Afghanistan m.m.,

10. att riksdagen hos regeringen begär att Sveriges representant i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna får i uppdrag att väcka frågan om en undersökningskommission att sändas till Västsahara för att undersöka anmälningar om brott mot de mänskliga rättigheterna,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att i bilaterala kontakter aktualisera genomförandet av FN:s fredsplan för Västsahara,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om insatser för att medverka i fredsprocessen i Palestina,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om läget i Etiopien,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om insatser för att stärka skyddet för de mänskliga fri- och rättigheterna i Iran,

15. att riksdagen hos regeringen begär att Sveriges representant i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna aktualiserar frågan om en särskild rapportör för granskning av anmälda brott mot de mänskliga fri- och rättigheterna i Irak,

16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om insatser för att medverka till att skyddet för de mänskliga fri- och rättigheterna i Tibet förstärks och att landet får en ökad självstyrelse,

17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om genomförande av FN:s strategiplan för handikappade.

Stockholm den 25 januari 1990

Pär Granstedt (c)

Birgitta Hambraeus (c)

Ingbritt Irhammar (c)

Karin Israelsson (c)

Gunnar Björk (c)

Ingvar Karlsson (c)
i Bengtsfors

Karin Söder (c)

Gunhild Bolander (c)

Sven-Olof Petersson (c)

Lennart Brunander (c)